

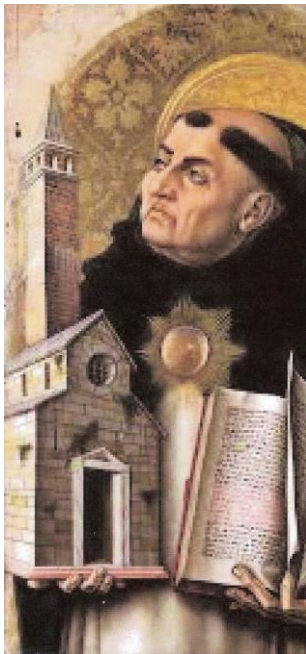
Wat ik toen graag had willen weten ....

Cor van de Wiel

Toen, dat wil zeggen tijdens de boeiende colleges dogmatische theologie in Lievelede van de pas in Rome en Nijmegen afgestudeerde Toon Wagenaars (1922-1988).

Wat dan wel? Hoe de Summa Theologiæ van de 40-jarige Thomas van Aquino uit 1265 vanaf die tijd tot in onze dagen het handboek kon worden van ieder die in de katholieke kerk serieus theologie studeert.

Aanleiding tot deze bijdrage de onderstaande nieuwsgierig makende, door de Dominicanen bewerkte en voor de liturgie van het feest der Drie-eenheid door Berne Media gekozen tekst uit de Summa van Thomas van Aquino.

Zondag

Hoe lang moet je bidden? Thomas van Aquino, de grote middeleeuwse godgeleerde, geeft op die vraag een heel nuchter antwoord. In het gebied plaats je jezelf in Gods tegenwoordigheid. Het verlangen naar die nabijheid van God kan zonder ophouden in een mens aanwezig zijn. In die zin is er sprake van voortdurend bidden.

Maar in het dagelijkse leven moet je heel veel andere dingen doen dan bidden. De vraag is dan, hoe lang moet men feitelijk bidden? Thomas' verrassende antwoord is: zo lang je er zin in hebt. Gaat het gebed je tegenstaan, rek het dan niet langer. Dat geldt voor het individuele gebed. Voor het gemeenschappelijk bidden, dient de norm te zijn: zolang het gelovige godsvolk zijn aandacht erbij kan houden.

Thomas van Aquino (1225 – 1274)

in : Summa Theologiæ H-II, q.53, art.14. Bewerking door de Dominicanen.

Thomas' nuchtere antwoord – naar mij duidelijk werd – is helemaal te verklaren vanuit de manier waarop hij theologie bedreef. Thomas van Aquino (1225 – 1274) uit een adellijk geslacht geboren in de buurt van Napels op de grens van het rijk van Frederik Barbarossa met in zijn kinderjaren het einde van de bloedige Albigenzen-oorlogen in Zuid-Frankrijk en Noord-Italië en de drie laatste kruistochten, terwijl zijn vader Frederik II had geholpen bij de verovering van het nabij het pauselijk gebied gelegen Monte Cassino. Frederik op den duur echter zo gehaat dat Thomas' familie de zijde koos van de paus ten gevolge waarvan hun stamhuis Roccasecca in 1248 volledig werd verwoest en Thomas' broer Raynulfus geëxecuteerd door de 13-jarige Thomas meteen beschouwd werd als martelaar.

Thomas daarna als 20-jarige tijdens zijn studie aan de universiteit van Napels zozeer in de ban van de in 1226 gestichte bedelorde der rondtrekkende Predikheren dat hij er zeer tegen de zin van zijn familie – die in hem de toekomstige abt van Monte Cassino zag – intrad waarbij de familie er niet voor

terugschrok om hem weg te halen bij zijn medebroeders en meer dan een jaar tot aan de dood van zijn vader vast te zetten in hun stamslot.

Thomas, die vervolgens in 1245 door zijn ordeoverste als veelbelovend student naar Parijs wordt gestuurd, waar de Dominicanen in 1218 aan de nog jonge universiteit een 'studium generale', een universeel voor studenten uit alle streken toegankelijk studiecentrum, waren begonnen. Dominicanen die zich in het begin voornamelijk toelegden op de studie van de H. Schrift, maar zich later ook bewogen op het terrein van de andere vakken.

Onderwijs waarbij dialoog en inspraak een grote rol speelden als zeer geschikt voor de vorming van de studenten. De z.g. scholastieke methode – wezenlijk onderdeel van het hoger onderwijs – die in de 13de eeuw haar hoogtepunt bereikte, in eerste aanleg al te vinden bij de Griekse wijsgeer Aristoteles uit de vierde eeuw voor Christus. Aristoteles die door vragen te stellen en bezwaren te opperen zo tot betrouwbare kennis trachtte te komen.

Thomas' taak als magister theologiae was niet gering. Colleges of 'Iectiones' die al vroeg in de morgen begonnen met de 'quaestio' of ter discussie gestelde these, bedoeld om de studenten er zelfstandig dieper in te laten doordringen, om vervolgens in de namiddag tijdens de 'disputatie' de studenten de gepresenteerde these te laten verdedigen dan wel te bestrijden, waarna de magister het naar voren gebrachte ordelijk gerangschikte en het resultaat – na nogmaals voor en tegen bekeken te hebben – tenslotte zelf op schrift stelde en – zo vaak als nodig – in de 'determinatio' nog beknopter formuleerde. Thomas, die daardoor zo'n indruk maakte dat zijn biografen ervan overtuigd waren dat God hem met een geheel nieuw licht had begenadigd, terwijl hij zelf zijn succes meer aan het gebed dan aan zijn studie en aanleg toeschreef. Thomas, die als groot vereerder van het H. Sacrament van paus Urbanus IV (1261-1264) mede daardoor gevraagd werd het officie samen te stellen voor het feest van Sacramentsdag.

Opbouw van de Summa van Thomas van Aquino

De Summa wil in drie delen de geschiedenis samenvatten en een overzicht geven van de betekenis van het leven te beginnen met het bestaan van God. Elk deel bevat een aantal vragen die zich bezighouden met specifieke onderdelen zoals b.v. Christus' manier van leven.

Deel I gaat over God met de beroemde vijf argumenten voor het bestaan van God over de schepping met de mens als hoogtepunt.

Deel II gaat over het doel van de mens, het doel van het leven, dat is het geluk met een opsomming van datgene wat mensen moeten doen om dat doel te bereiken. En omdat geen mens in staat is om uit zichzelf een volmaakt leven te leiden (en zo God te bereiken) werd God om die kloof te overbruggen zelf mens.

Deel II-I handelt dan over de algemene beginselen van de moraal met verwijzing naar de natuurwet en deel II-II over de bijzondere moraal met behandeling van de deugden en de zonde.

Deel III tenslotte gaat over de persoon en het werk van Christus, de kerk, de sacramenten en het einde van de wereld.

De Summa is terecht een van de invloedrijkste werken van de Westerse literatuur.

Thomas, die in zijn tweede periode (1269 – 1272) als magister aan de Parijse universiteit – in de zenuwslopende strijd tussen de conservatieven van de Augustijnse en de progressieven van de Aristotelische lichtung – het lijvige dubbele tweede deel schreef van zijn Summa. Periode die hem zo aangreep dat hij zich terugtrok binnen de muren van het San Domenico-klooster te Napels, ophield met schrijven en dicteren en zijn dagen uitsluitend doorbracht in meditatie en gebed. In 1274 echter op verzoek van de nieuwe paus Gregorius X (1271 – 1276) toch als ter zake deskundige naar het (mislukte) Concilie van Lyon over de hereniging met de kerk van het Oosten, doch op weg daarheen door ziekte getroffen en – nauwelijks 50 jaar oud – 7 maart 1274 in het Cisterciënzer klooster te Fossanova overleden en in 1323 te Avignon heilig verklaard. Zijn gebeente – na bijna een eeuw tegenwerking door de Cisterciënzers – op bevel van de paus in 1369 overgebracht naar Toulouse, waarbij zijn linkerarm naar de kathedraal van Napels ging en zijn rechterarm naar de Maria sopra Minerva te Rome. Rechterarm waarmee hij eigenhandig met de ganzenpen zijn determinaties had geschreven en bij het regelmatig versnijden daarvan die – Ave of Ave Maria in de tekst schrijvend – uitprobeerde om verder te gaan.

Thomas, die zijn hele leven als genie zo bijzonder verstrooid was dat zijn oversten hem in de persoon van Reginald van Pipemo een socius-secretaris gaven, die ervoor zorgde dat hij op tijd at en dronk en de nodige rust nam. Thomas, die in zijn laatste levensjaren nog aan het derde deel van zijn Summa zou werken. Onvoltooid deel, door Reginald met gebruikmaking van aantekeningen door Thomas aangevuld. De Summa wel vergeleken met een driebeukige kathedraal, door Thomas – volgens zijn eigen woorden – niet allereerst geschreven voor grote theologen, maar om beginners in zaken van geloof met Gods hulp daarin kort en goed te onderrichten.

Hoe belangrijk men Thomas vond, bleek ook op het Concilie van Trente (1545 – 1563) waar naast de Bijbel en de decreten van eerdere Concilies de Summa geopend op het altaar lag en het Concilie ook voorschreef grootseminaries te stichten met onderwijs in de geest van Thomas van Aquino. Waarbij opgemerkt dient te worden dat de echte herleving van het thomisme pas rond 1880 onder paus Leo XIII zou aanbreken en zowel door het Kerkelijk Wetboek van 1917 (na Vaticanum I) als dat van 1983 (na Vaticanum II) nadrukkelijk aanbevolen.

Bronnen: Berne Media, Wikipedia en vooral uitvoerige studie over Thomas van Aquino door Innocetius van Den Berg, priester van het Aartsbisdom, van 1930 – 1960 vanuit de Radboudstichting bijzonder hoogleraar logica, zielkunde en ethiek aan de Universiteit Utrecht.